

1898 թթ.), որտեղ հանդես են եկել մի շարք անվանի ռուս մտավորականներ:

Գր. Ձանշյանցը «Ռուսակի վեղոմուստի» թերթի հրատարակիչ-խմբագիրներից էր: Գրել է ռուսերեն (այս Հ. Ա. Հ., հ. 9, էջ 477, այս նաև «իրան-նամե» 1997, №3 -ակադ. Գ. Ղարիբջանյանի հոգվածը):

Լուսանկ. 4

ԽՍԱԼԱԹԵՎԱՆԱՆԵՐԻ ՄՈՒԲԱԿԱՆ ԴԱՄԲՐԱՆԱՍՊՈՒՆ

35. Տապանախար, ու գրանիտից, շրջափակված երկաթե ձողերով, վրան՝ 4 առղ.
ԿԻՐԱԿՈՒ ԲԱԼՈՇԵԱՆ /ԽԱԼԱԹԵԱՆ8./ ՎԱԽՃԱՆՈՒԵՑ Ի ՄՈՍԿՈՒԱ. / 27-ԻՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1910թ.

Հարավային կողին՝ 2 տող.
НИКОЛАЙ ВОРИСОВИЧ/ХАЛАТОВЪ/

Հյուսիսային կողին՝ նույնպես 2 տող.
РОД. 3 ЯНВАРЯ 1851 ГОДА/ СКОНЧ. 27 ОКТЯБРЯ 1910 ГОДА.

36. Տապանախար, նույնատիպ: Վրան՝ 5 տող.
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ / ՄԵՀՐՈՒԺԱՆ / ԲԱԼՈՇԵԱՆ / ԽԱԼԱԹԵԱՆ8 / ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ / 1903 ԱՄԻ Ի 4 ՄԱՐՏԻ
/ ՄՈՍԿՈՒԱ:

Հյուսիսային կողին՝
МИРОНЬ БОРИСОВИЧЪ ХАЛАТОВЪ

Հարավային կողին՝
РОД. 7 ФЕВР. 1846 Г., СКОНЧ. 4 МАРТА 1903 Г.

37. Տապանախար նույնատիպ. վրան՝ 7 տող.
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ / ԿԵԿԵԼ / ԽԱԼԱԹԵԱՆ8 / ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ / 1907 թ. / 10 ՅՈՒԼԻՍԻ / ՄՈՍԿՈՒԱ:

Հյուսիսային կողին՝
СКОНЧАЛАСЬ 10 ИЮЛЯ 1907 Г.

Հարավային կողին՝ 2 տող.
ЕКАТЕРИНА АЛЕКСѢЕВНА/ ХАЛАТОВА.

38. Տապանախար նույնատիպ: Վրան՝ 7 տող.
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ/ԲԱԼՈՇԵԱՆ / ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ / ԽԱԼԱԹԵԱՆ8 / ՎԱԽՃԱՆ / ԵԱԼ, 1896 ԱՄԻ Ի 26
ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ / ՄՈՍԿՈՒԱ:

Հյուսիսային կողին՝ ԲԱԽՏԻ ԿИРИԼЛОՎИЧЪ/ХАЛАТОВЪ/.
Հարավային կողին՝ РОД. 14 МАЯ 1814 Г.,/ СКОНЧ. 26 НОЯБРЯ 1896 Г.

39. Երեք մատուռ-գամբարաններ, գորշ ավազաքարից: Հյուսիսային կողմին՝ կարմրա-
վուն գրանիտից, գմբեթավոր: Արա Հյուսիսային պատին՝ 8 տող.
ԳԵՈՐԳ/ԲԱՆԱՆԵԱՆ / ՄԱԿԱ / ՌՊԼԴ (1834)թ. ՓՐԿՉԻ Ի ԺԱ(11) ՄԱՐՏԻ / Ի ՂԶԼԱՐ / Ի ՏԵՐ
ՀԱՆԴԵԱՆ / ՌՊՂԵ (1897)թ. ՓՐԿ [21], Ի Դ (4) ՅՈՒՆԻՍԻ:

Հարավային կողին՝ 4 տող.
ГЕОРГИЙ ИЛЬИЧЪ/ КАНАНОВЪ/, РОДИЛСЯ 1834 ГОДА ВЪ КИЗЛЯРЪ/ СКОНЧАЛСЯ/
1897 ГОДА 4-ГО ИЮНЯ.

Մանոք. Հայանի մանկավարժ, պատմաբան, հասարակական գործիչ Գևորգ Քանանյանը
ծնվել է 1834 թ. Ղղարում (ըստ տապանագրի): Ավարտել է Սաավրովովի գիմնազիան
(1854թ.), ապա՝ Մոսկվայի կայսերական համալսարանի պատմա-լեզվագրական ֆա-

ՀԱՅԿԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹՅՈՒՆ (1858թ.), 1861-ին սաացել է մադիսարոսի ասաիճան: 1861-1881 թթ. եղել է Հազարյան ճեմարանի տեսուչ, 1881-1897-ին՝ վերատեսուչ (ո.եկտոր): Դասավանդել է Ռուսական համալսարանում, Հազարյան ճեմարանը վերածվեց բարձրագույն դպրոցի: Նա եռան-նեռթյան ըրջանում Հազարյան ճեմարանը վերածվեց բարձրագույն դպրոցի: Նա եռան-ուն մասնակցություն է ունեցել ճեմարանի ուսումնական ծրագրերի մշակման, շենքի նոոոգման աշխատանքներին: Գ. Քանանյանը Գամառ.-Քաթիսա ընկերության հիմնա-ուներից է (1854 թ.), բադմաթիվ հոդվածներ է դրել արևմասահյերի կյանքի ծանր միճակի, ինչպես նաև Հազարյան ճեմարանի պատմության վերաբերյալ: Գ. Քանանյանի ետակի համաձայն՝ նոր Ձուղայում հիմնադրվել է «Գեղորդ Քանանյան» երկսու դպրոցը, որը 1915-1916 ուս. աշրում վերածվել է Օրիսրդաց դպրոցի (մանրամասն աես ՀԱՀ, հ. 12, Երևան, 1986, էջ 441, ինչպես նաև՝ Բրատская помощь пострадавшим в Турции армянам, 2-е изд., М., 1898, с. 545-548):

Լուսանկ. 5, 5-ա

40. Կոբող սե դրանիաից, նախորդի մոա: Արեւելյան կողին՝ 2 առդ.
ՍՊՂՈՄՈՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ / ՏԵՐ-ՂՈՒԿԱՄԵԱՆ:

41. Այնուհեակ՝ ռուսերեն 7 առդ.
ДА УСПОКОИТЬ ТЕБЯ ВЪ ВЕЧНОМЪ БЛАЖЕНСТВЪ (կիսաշրջանաձև) НАДВОРНЫЙ
СОВѢТНИК/ И КАВАЛЕРЪ/ СОЛОМОНЪ АРТЕМЬЕВИЧЪ/ ТЕР-ГУКАСОВЪ./ РОДИЛСЯ 1
ИЮЛЯ 1801/, СКОНЧАЛСЯ 16 АПРѢЛЯ 1861 Г.

42. Տապանաքար սե դրանիաից, հյուսիսային կողին՝ 5 առդ.
ԱԱՏ ՀԱՆԳՉԻ / ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԵԱՆ / ԲԻՐԱԴԵԱՆ / ՎԱԽՃԱՆԵՑԱԻ Ի 1850 / Ի 28
ԱՊՐԻԼԻ / ՀԱՍԱԿԻ 80 ԱՄԱՅ:

43. Այնուհեակ՝ ռուսերեն 4 առդ.
ЗДЕСЬ ПОКОИТСЯ ИЗЪ ДВОРЯНЪ ЕЛИЗАВЕТА СТЕПАНОВНА/ ПИРАДОВА/. СК. В
1850 Г. АПРѢЛЯ 28 ДНЯ, ИМЪЯ ОТ РОДУ 80 ЛЕТЪ.

44. Տապանաքար սե մարմարից, դադաղաձև. հյուսիսային կողին՝ 3 առդ.
Ի ՆԵՐՔՈՅ ԱՅՍՐ ՎԻՄԻ ԱՄՓՈՓԻ ՄԱՐՄԻՆ ԿԱՊԻՏԱՆԻ ԶՕՐԱ.8Ն ՌՈՒՍԱ.8 / ԿԱՐԱՎԵՏ
ԵՍԱՅԵԱՆ ՄԱՆՈՒԶԱՐՈՎՆ Ի 50 ԱՄԱՅ ՀԱՍԱԿԻ ՀԱՆԳՈՒՑԵԼՈՅ Ի ՏՐ / Ի 18 ՄԱՐՏԻ 1827 ԱՄԻ
Ի ՄՈՍԿՈՎ:

Ապա՝ ռուսերեն.
ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПОКОИТСЯ ПРАХЪ ОТСТАВНАГО КАПИТАНА ГЕРАСИМА
ИСАЕВИЧА МАНУЧАРОВА (շարունակությունը՝ ինչպես հայերենում):

45. Քառակող կոբող սե դրանիաից, պաավանդանով, վրայի խաչն ընկած: Արևմայան
կողերին՝ ճ-ական առդ հայերեն, ռուսերեն և լատիներեն.
ԸՆԴ ՎԻՄԱՆ ՀԱՆԳՉԻ ՄԱՐՄԻՆ / ԴԵՒՍՎԻՏԵԼՆԻ ՍՏԱՏՍԿԻ ՍՕՎԵՏՆԻԿ / ՄԱԳԻՍՏՐՈՍԻ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱ.8 / ԴԱԶԱՐՈՍԻ ԷՄՄԱՆՈՒԵԼԵԱՆ / ԼԱԶԱՐԵԱՆ.8 / ՎԱԽՃԱՆԵԼՈՅ Ի 18
ՅՈՒՆՎԱՐԻ 1884 ԱՄԻ / Ի ՀԱՍԱԿԻ 62 ԱՄԱՅ:

Արեւելյան կողին.
ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПОКОИТСЯ ТЪЛО/ ДѢЙСТВИТЕЛЬНАГО СТАТСКАГО
СОВѢТНИКА/ МАГИСТРА ВОСТОЧНЫХЪ ЯЗЫКОВЪ/ ЛАЗАРЯ ЕММАНУИЛОВИЧА/
ЛАЗАРЕВА./ СКОНЧАВШАГОСЯ 18 ЯНВ. 1884 ГОДА.

Լուսանկ. 6, միայն հայերենը
46. Հյուսիսային կողին՝ լաաիներեն 6 առդ.

GIAIT/ LE / PROFESSOR CONSEILLER DETAT ACTUEL/ LAZAR
EMMANOUILLOWITCH/ LAZAREFF/ MORT LE 18 JANVIER 1884 A` L'AGE 62 ANS.
Թարգմ. Պետական խորհրդական պրոֆեսոր Ղաղարոս Էմանուելեան Ղաղարեանց.
մահացավ 1884 թ. Հունվարի 18-ին 62 աարեկան հասակում:

47. Ղարավային կողին՝ 12 առղ.
ՄԱՐԻԱՄ ԿՈՒՅ, 04ՆԵԱՌ ԻՆՉ ՏԱՌԱՊԵԼՈՅՍ,
ԿԸԿԸԸԱԳԻՆ ՆԵՂՈՒՑԵԼՈՅՍ 8ԱՒԵԼՈՅՍ,
ԼԵՌ ԲԱՐԵԽՈՍ ԱՌ ՄԻԱԾԻՆ ՈՂՈՐՄԻԼ ԳԵՐՈՒՍ,
ՀՈԳԻՈՎ ՊԱՂԱՏԻՄ ԱԶԱՏԵԼ ՏՐՏՄԵՑԵԼՈՅՍ:
ԱԶԱՏԻՐ ԻՆՉ ՔՄ ԲԱՆԴ ՓՐԿՉԱԿԱՆ
ԱՊԱՒՆԻՄ Ի ՔԵԶ ԿԵՆԱՑ ԳԱՒԱԶԱՆ,
ԱՐԺԱՆԱՑՈՒՐ ՄԵՂԱՒՈՐԻՄ ԳՈԼՈՎ ԱՆԱՐԺԱՆ,
ՄԻ ԹՈՂՈՒՐ ԶԻՍ ԱՆՏԵՍ ԳԱԼԱՏԵԱՄԲԳ:
ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՑ ԱՇԽԱՐՀԵՑԻ ԻՄ ԱՍՏ ԼԻՆԵԼՈՎ,
ՀԱԽԻՏԵՆԱԿԱՆ ԱՄԵՆԻՑ ՀԵԽԱՆԱԼՈՎ,
ՊԱՆԴՈՒԽ ԵՒ ՆԺԴԵՑ ՎԾՏԱԿԻՐ ՄԱՐՄՆՈՎ
Ի ՀԸՆՏԱՆԵԱՑ, ՈՐԳԻՈՑ ԿԱՐՈՏ ՄՆԱԼՈՎ:

48. Կոբող սև գրանիախց, արեմայան կողին՝ 4 առղ.
ՆՈՐԱՒԱՐՏ ՌԻՍԱՆՈՂ / ՄՈՍԿՈՒԱԹԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ / Ա.ՏՈՄ ԱՏՈՄԵԱՆ / 21 ՓԵՏՐՎԱՐԻ
1863+9 ՆՈՑԵՄԲԵՐԻ 1888:

Արելյան կողին՝ ռուսերեն 3 առղ.
НОВООКОНЧИВШИЙ СТУДЕНТЫ/ МОСКОВ. УНИВЕРСИТЕТА/ АТОМЪ АТОМЬЯНЦЪ
(շարունակ. ինչպես հայերենում):

Ղարավային կողին՝ 7 առղ.
ՏԱՌԱՊԵԱԼ ՄԻՐՈՒՍ ՍԱՌԵՑՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆ,
Ո՛Չ, ՄԸՆԱՍ ԲԱՐԵԱԻ, ՔՈ ՄԵԶ ՅԱԻՒՏԵԱՆ
ԹԱՂՈՒՄ ԵՄ ԱՆՑԵԱԼ ՕՐԵՐԻՍ ՏԱՆԶԱՆՔ
ԵՒ ՅԱԻՈՏ ՍՋՐՏԻՄ ԱՆՁՈՒՄՊ ՀԱՌԱԶԱՆՔ.
ԹԱՂՈՒՄ ԵՄ ԱՆՑԵԱՆ ՓԱՅԼՈՒՆ ԱՐՑՈՒՆՔԻՍ
ՑԱՄԱՔԱՌ ԱՂԲԻՒՐ... ԵՒ ԹԸՄՐԱՌ ՀՈԳԻՄ:

Ա.Տ. ԱՏՈՄԵԱՆ (1887):

49. Տապանաքար կարմիր գրանիախց, վրան խաչ, որի ստորե՝ հայերեն և ռուսերեն
1-ական տող.

ՎԱՐԴԱՆ ԱՔԻՄԵԱՆ/Ի ՏԵՐ ՀԱՆԳԵԱԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 2-ԻՆ 1902 թ.

ՎԼԱДԻՄԻՐ ՆԻԿՈԼԱԵՎԻԿ ԱԿԻՄՈՎ (շարունակ. ինչպես հայերենում):

50. Տապանաքար նույնաաիպ, նախորդի կողքին, փոքր-ինչ դեպի ձախ, վրան՝ ռուսերեն
4 առղ.

ГЕНЕРАЛЪ=ОТЪ=КАВАЛЕРИЙ/ НИКОЛАЙ АГАФОНОВИЧЪ/ АКИМОВЪ/ СКОНЧ. 19
ԽՈԼՐ 1913 Գ.

51. Տապանաքար կարմիր գրանիախց, պատճեանի արեւյան կողին՝ 4 առղ.
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ / ՏԵՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ /, ՄՆԵԱԼ 25-ԻՆ ՍԵՊՏ. 1881 թ./, ՎԱԽՃ. 29-ԻՆ
0ԳՈՍ. 1911 թ. (նույնը՝ ռուսերեն):

52. Կոբող կարմիր դրանիախց. արեմայան կողին՝ 3 առղ.

Ա.ՅՍ Է ՇԻՐԻՄ/ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԵՂԲՈՐՑ ԳՐԻԳՈՐ ԵՒ ԴԱՒԻԹ ԱԲԱԶՅԱՆՆԵՐԻ/ ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ 26
ԵՒ 13 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՍԱԿՈՒՄ:

ՌՈՒՍԵՐԵՆ միայն՝

ГРИГОРІЙ АВАЗОВ, 1859-1885.

53. Կորող սե դրանիաից, խորանիկներով, որոնց մեջ՝ 4 առղ.

ՇՈՒՇՈՒԱՑ ՔԱՂԱՔԻ /ԲՆԱԿԻՉ ՄՈՍԿՈՒԱ.ԲԻ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍՍ.ՐԱ.ՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂ ԱՒԱԳ
ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ/ ԿԵԱՆՁԵՑԵԱՆ/ ՎԱԽՃԱՆՆԵՐԻ/ ՎԱԽՃԱՆՆԵՐԻ 21 Ա.ՄԱ.Ց:

Նույնը ռուսերեն, սակայն ազգանունը ԿԱՆԴՋՈՒՆՑԵՎ.

54. Կորող սե դրանիաից, պաավանդանով, որի վրա դլուխը խաչին հենած հրեշտակ:

Պաավանդանին՝ 5 առղ.

ՊՈՏՈՄՏՎԵՆՆԻ ԴՎՈՐՅԱՆԻՆ/ ՄԻԽԱԻԼ ԱԿԻՄՈՎԻՉ/ ԿԱԼԱՆՏԱՐՈՎԵ/ ՏԿՈՆՉ.
20 ՓԵՎՐ. 1890 Գ./ԻԱ 47 ԳՈԴУ.

55. Կորող սպիաակ մարմարից, կողքին ընկած պաավանդանի արևելյան կողին՝ 5 առղ.
ՂԶԱ.ՐԵՑԻ/ ՄԱՐԻԱ.Մ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ/ ԻԶՄԻՐԵԱՆ/, ՎԱԽՃԱՆՆԵՐԻ 15 ՑՈՒՆԻՄԻ 1881 ԱՄԻ/
Ի ՀԱՍԱԿԻ 55 Ա.ՄԱ.Ց:

56. Կորող սե դրանիաից, վրան դորշավուն դրանիաից ուսական խաչ, ծալքավոր պաա-
վանդանին՝ 4 առղ.

ԿԱՏԱ.ՐԻՆԷ ԳԵՐՈԳԵԱՆ/ ՄԱ.ՂԱ.ՔԵԱՆ/ ՎԱԽՃԱՆՆԵՐԻ/ 1912 թ. 60 Ա.ՄԱ.Ց:

Ապա ռուսերեն աարբերակը՝ 3 առղ.

ԵԿԱՏԵРИНА ЕГОРОВНА/ ՄԱԼԱԿՈՎԱ/ (շարունակությունը ինչպես հայերենում):

57. Տապանաքար սե դրանիաից, զլիսին խաչ, սառըկ՝ 3 առղ.

ԱՆՆԱ ԻՎԱՆՈՎՆԱ/ ՍԵՐԵԲՐՅԱԿՈՎԱ/ ՏԿ. 10 ԴԵԿ. 1911 Գ.

58. Կորող կարմիր դրանիաից, արևելյան կողին՝ 7. առղ.
ԱԱՏ ՀԱՆԳԶԻՆ ՈՍԿԵՐՔ/ ՅՈՎԱԿԻՄԱ.Ց ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ/ ԳՈՐԳԻԱՆ/ ՂԶԱ.ՐԵՑԻ-ՈՑ/, ՄՆ. Ի 21
ՕԳՈՍ. 1854, / ՎԱԽՃԱՆՆԵՐԻ/ 1911 թ.:

Նույնը՝ ռուսերեն:

59. Տապանաքար սե դրանիաից, վրան խաչ, սառըկ՝ 3 առղ.

ԱՂԵԳԾԱՆԴՐ ՍԱ.ՐԳՍԵԱՆ/ ԹԱ.ՆԴԵԱՆ/, 1854-1912:

Նույնը՝ ռուսերեն:

60. Տապանաքար սե պաանիտից, խաչից վեր՝ 3 առղ.

ՅՈՐԺԱՄ ԳԱՍ ՓԱ.Ո.Օ.Ք/ ՅԱ.ՀԱ.ԳԻՆ Ա.Ի.ՈՒՐՆ/ ՅԻՇԵԱ. ԶԻՍ ՔՐԻՍՏՈՍ:

Խաչից ներքեւ՝ 2 առղ.

ԱՆՆԱ ԱՏ. ԲԱՆԴԵԱՆ/ և ԱՆՆԱ ՍՏԵՊԱՆՈՎՆԱ ՏԱՆԴՈՎԱ 1823+ $\frac{1}{28}$ 1910.

61. Կորող դորշավուն դրանիաից, արևելյան կողին՝ 5 առղ.

ԱՍՂԱ.ԲԱՏԻ ԲՆԱԿԻՉ/ ԿԱՏԱ.ՐԻՆԷ ՅՈՎՃԱՆՆԵՍԵԱՆ/ ՂԱՅԱՄԵԱՆ/ ՄՆ. 1880 ՅՈՒՆԿ. 12,
ՎԱԽՃԱՆՆԵՐԻ/ 1909 ՕԳՈՍ. 23:

62. Արևմայան կողին՝ 3 առղ.

ԱԽԱԲԱԴՍԿԱ ԿՈՎԱԿԻ/ ԵԿԱՏԵРИՆԱ ԻՎԱՆՈՎՆԱ/ ԳԱՅՄՈՎԱ.

Ապա՝ 4 առղ.

ЗАЧЕМЪ ТАКЪ СКОРО ОТКАЗАВШИСЬ
ОТЪ БЛАГЪ И РАДОСТИ ЗЕМНОЙ
СЛАДКОЙ ЖИЗНИ НЕ ДОЖДАВШИСЬ
ПРИНЯЛА НАВѢКИ ПОКОЙ...?

63. Կորող սե զրանիալց, հանգուցյալի նկարով, որն այժմ աեղում չէ. արևմայան կողին՝

4 առղ.

ՄՊՍԿԻԱՅԻ ԳԻՄՆԱԶԻԱՅԻ 5-ԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆԻ/ԱՇԱԿԵՐՏ ՇՈՒՇԵՑԻ ԱՐՏԷՄ
ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆԻ/, ՄՆ. Ի 1893 ՀՈԿՏ. 24-ԻՆ, /ՎԱԽՃ. 1909 Թ. ՅՈՒԼԻՍԻ 18-ԻՆ:

64. Կորող սե զրանիալց, հարթեցրած մակերեսին՝ 4 առղ.

ՂԶԼԱՐԱՅ ՀԱՅ ՎԱՀԱՐԱԿԱՆ/ԳԵՈՐԳ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ/ԷԼԴԱՐԵԱՆՑ/, ՎԱԽՃ. 1908Թ. ՓԵՏՐ.
19-ԻՆ 79 ԱՄԱՅ:

65. Կորող սե զրանիալց, նախորդին կից, վրան՝ 7.առղ.

ՇՈՒՇՈՒԱՅ ՔԱՂԱՔԱՅԻ /ՏՈՀՄԱՅԻՆ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ/ՆԻԿՈԼԱՅ-ԲԵԿ/ ԽՈՒԴԻԲԵԿԵԱՆ/
ԱԽՇԱՐԵԱՆՑ/, ՎԱԽՃԱՆԵՑՈՒԻ Ի ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ /1908 Թ. 49 ԱՄԱՅ:

Նույնը՝ ոռւսերեն:

66. Կորող կարմիր զրանիալց. նախ՝ զերմաներեն, ապա հայերեն 4 առղ.

ՆԻՆԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ ԻԶՄԻՐԵԱՆՑ/ԸԱՍ ԱՄՈՒՄՆՈՒ ՇԱՐԼԵ/ՇՆՈՒԱՇ ՂԶԼԱՐ ՔԱՂԱՔՈՒՄ
1878 Թ. ԱՊՐԻԼԻ 16, /ՎԱԽՃ. 1911 Թ. ՄԱՐՏԻ 23:

Հակառակ կողին՝ 6 առղ.

ԿԵԱՆՔՈՒՄ ՄԻՆՈՒՑԱՐ ՍԻՐԱՍՈՒՆ ԶԱՒԱԿ-
ԱՊՐՈՒՄ ՄԱՂԿՈՒՄ ԷՐ ՆԱ ՄՈՐ ԲԵՒԻ ՏԱԿ.
ԲԱՅՑ ՄԱՀՆ ԱՆՈՂՈՔ, ՄԱՀՆ ԱՆԿԱՐԵԿԻՑ
ԽԸԼԵՑ ՈՒ ՏԱՐԱՌ ՆԸՐԱՆ ՄՈՐ ԳՐԿԻՑ
ԵՒ ԿԵԱՆՔԸ ՄԸՋԹՆԵՑ ԽՂՃՈՒԿ ՄՈՐ ՀԱՄԱՐ,
ՈՐՊԵՍ ԳԻՇԵՐԻԱՅ ՍԸԳԱՇՈՒՆՉ ԽԱԻԱՐ...

67. Կորող կարմիր զրանիալց, սե զրանիած պաշվանդանի վրա: Արեմայան կողին՝
Հայերեն և առւսերեն 4-ական առղ.

ՇՈՒՇԻ ՔԱՂԱՔԻ ԲՆԱԿԻՉ/ՄԻՔԱՅԵԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆ/ԲԵԳԼԱՐԵԱՆՑ/ՇՆԵԱԼ, 4 ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ 1868
Թ., ՎԱԽՃ. 20 ՍԵՊՏ. 1911 Թ.

Այնուհետեւ ոռւսերեն.

ШУШИНСКИЙ ГРАЖДАНИНЪ МИХАИЛЪ ВАБАЕВИЧЪ/ЕЕГЛЯРОВЪ

(շարունակությունը ինչպես հայերենում):

68. Կորող սե զրանիալց, վրան՝ ոսկեզօծված խաչ և 3 առղ.

ПРИСЯЖНЫЙ ПОВѢРЕННЫЙ КАРАПЕТ ХРИСТАФОРОВИЧЪ/ АЛАДЖАЛОВЪ/ 1867-
1912.

69. Դամբարան սե զրանիալց, կենարոնում մեծ խաչքար, որի ճակաաին՝
ԱՄԷՆ ԱՄԷՆ ԱՍԵՄ ԶԵԶ, ԵԹԷ ՈԶ ՀԱՏՆ ՅՈՐԵՆՈՑ ԱՆԿԵԱԼ ՅԵՐԿԻՐ ՄԵՌԱՆԻՑԻ, ԻՆՔՆ
ՄԻԱՑՆ ԿԱՅ, ԱՊԱ ԵԹԷ ՄԵՌԱՆԻՑԻ ԲԱԶՈՒՄ ԱՐԴԻՒՆՍ ԱՌՆԵՑ:

Աջ կողին՝ 3 առղ.

ՇԱՌԱՒԻՒՐ, ՀԱՅ ՄԵԼԻՔՆԵՐԻ/ԴԱՒԻԹ ՍԵՐԳԵՅԵԱՆ/ՄԵԼԻՔ-ԲԵԳԼԵԱՐԵԱՆՑ: ՄՆ. 1875-ՎԱԽՃ.
1913:

Ապա՝ ոռւսերեն 3 առղ.

ДАВИДЪ СЕРГѢЕВИЧЪ/МЕЛИК-БЕГЛЯРОВЪ,/РОД. 1875-СКОНЧ. 1913.

Մանր. Մելիք-Բեգլարյանները Ղարարաղի նշանավոր իշխաններից էին: Նրանք Գյուլիսաանի աերերն էին: «Մելիք-Բեգլարյանների առհմը,- զրում է Ռաֆֆին,- Ղարարաղի մյուս ակրապեաող մելիքների մեջ կարելի է առաջինը համարել, որ Կարողացավ պահպանել մինչև վերջին ժամանակները իր հայրենի ժառանգության եթե ոչ ամբողջը, այլ նրա մեծ մասը (Ռաֆֆի, Խամսայի մելիքությունները, էջ 301, աեւ նաև էջեր 164-170, 175, 358-359):

70. Տապանաքար սև գրանիարից, վրան՝ խաչ, ատա՝ Յ առգ ռուսերեն.

ПОТОМСТВЕННЫЙ ПОЧЕТНЫЙ ГРАЖДАНИН/ НИКИТА ИВАНОВИЧЪ МЕЛИКЕНЦЕВЪ./
СК. 16 ФЕВР. 1916 75-ТИ ЛЕТ.

71. Տապանաքար սև մարմարից, վրան՝ խաչ, սառե Յ առդ.

ԱՐԱՀԱՄ ԲՈՒՆԵՍԹԵԱՆ/, ՄՆՈՒԵՑ 1848 Թ. ԳՈՂԹԱՆԻ 8ԴՆԱ. ԳԻՒՂՈՒՄ/, ՎԱԽՃԱՆՈՒԵՑ 24
ՄԵՊՏ. 1911 Թ. ՄՈՍԿՎԱ.ՑՈՒՄ:

Նույնը՝ ռուսկրեն, առանց աարեթվերի:

72. Կորոլ սև մարմարից. արեմայան կողին՝ 5. առգ.

ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ ՀԱՆԳԱՏԵԱՆ/ՂԵՆԵՐԱԼ-ՄԱ.ՅՈՒՐԻ ԵՒ ԱՍՊԵՏԻ/ՊՕՂՈՍԻ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ
ՄԵԼԻՔԵԱՆՑ/ՀԱՆԳՈՒՑԵԼՈՑ Ի ԳՐԻՍՈՍ Ի 30 ՅՈՒՆԻՍԻ/ 1848 ԱՄԻ Ի ՀԱՍԱԿԻ ԻԲՐ 72 Ա.Մ.Ա.Ց:
Այնուհեակ՝ ռուսերեն.

ЗДЕСЬ ПОКОИТСЯ ПРАХЪ/ГЕНЕРАЛЪ-МАЮРА И КАВАЛЕРА ПАВЛА МОИСѢЕВИЧА/
МЕЛИКОВА...//(Ծարունակությունը՝ ինչպես հայերենում):

ԸՆԴԱՐԿԸ ԿԱՅՍԵՐ ՀԱՏՈՅՑ ՍԱ ԿԱՅՍԵՐ.
ՈՐՊԵՍ ԲԱՆՆ ԱՍՏՈՒԱԾԵՑՄԵԶ Ի ՊԱՏՈՒԷՐ.
ԵԴ ԶԻՒՐ ԿԵԱՆՍ ՀԱՆԴԵՊ ՀԸՐՈՅ ԵԴ ՍԸՐՈՅ.
ՏԻՐԱԾԻՐ ԳՈԼՈՎ ՀԵՐՈՍ ԱՆՎԵՇԵՐ :
ԿԵՑՑԵ ԱՆՉԵՆ ԻՄ ԶԻ ԸՋՔԵԶ ՕՐՀՆԵՍՑԻ.
ԱՂՈԹԵՐ ԱՐ ՏԵՐ ՈՄԸՆ ՄԱՐԳԱՐԵ.
ՍԱ ԳՈԳՁԻՐ ԿԱՅՍԵՐ ԳՈՐԾՈՎՔ ԻԻՐ ԱՍԷՐ.
ՄԵՌԻՑ ԱՆՉԵՆ ԻՄ ԶԻ ԳԱՀՈՅՔ ՔՈ ԿԵՑՅԵ :
ԶԻՆՈՒՐ ԴԻՖԱԶՈՒՆ ՔԱԶԻԿ ՍԱ ՄԱՐՏԵԱՒ .
ՄԻԽՉԵՆ ԶԱՅ ԶԵՐՆԵՆ ԹԵԴԱՆՈԹ ՏԱՐԱՒ.
ՂԵՆԵՐԱՎԼՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՈՒՈՎ, ԹՈՇԱԿԱՌ.
ԵԴ ԿԱՊԵՏՈՒԹԵԱՎՄԲՔ ՃՈՒ ՊԱՎԿԵՑԱՒ :
ԲԱԳՑ ԵԴ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀԱՐԿ ՍԱ ԱՍՏՈՒԾՈՅ .
ՀԱՏՈՅՑ ՀՈԳԱՎԼՈՎ ԶԱՂՔԱՏԿՅ ՀՈԳԻՈՅ .
ԹԷ ԻԻՐ ԱԶԳԱԿՅԱՅ ԵԴ ԹԷ ՕՏԿՐԱՅ .
ՊԱՏՐԱՏԵԱՅ ՍԵՂԱՆ ՏԸՐՈՎՔ ԴՐԱՄՈՅ :
ՈՉ ՄԻՎՅԵՆ ԶԻՒՐ ԳՈՅՍ ԱՐԿ Ի ԳԱՆՉԱՆԱԿ .
ԱԱՏՈՒԱԾՈՅ ՎՅԼ ԵԴ ԵՆԵԻ ՕՐԻՆԱԿ .
ՅՈԼՈՎ ՀԱՄԱԶԳԵԱՅ ՈՐՔ ԲԱՆԻ ՍՈՐԱ .
ԶՈՆԵՑԻՆ ՆՈՒԷՐ ՅԱՂՔԱՏԱՑ ՃԱՐԱԿ :
ԻՈՍՏԱՑԱՐ ՓՐԿԻՉ ՄԵԶ ԲԱՆԻ ԳՈՅՑԻՆ .
Թ՝ ՈՂՈՐՄԱՆՔ ԳՏՑԵՆ ԱՆԴ ԶՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ .
ԱՆՔԱՏԱՐԻ ՏՈՒՐ ՀՈԴԻՈՅ ՍՈՐԻՆ .
ՔՈ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՎՄԲ ԶՔՈՅԴ ԿՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ .

ԱՄԷՆ:

ԸՋՀԱՐԿԸ ԿԱՅՍԵՐ ՀԱՏՈՅՑ ՍԱ ԿԱՅՍԵՐ,
ՈՐՊԵՍ ԲԱՆՆ ԱՍՏՈՒԱԾ ԵՏ ՄԵԶ Ի ՊԱՏՈՒԷՐ.
ԵԴ ԶԻՒՐ ԿԵԱՆՍ ՀԱՆԴԵՊ ՀԸՐՈՅ ԵԻ ՍԸՐՈՅ
ՏԻՐԱՍԵՐ ԳՈԼՈՎ ՀԵՐՈՍ ԱՆՎԵՇԵՐ,
ԿԵՑՑԵ ԱՆՉԵՆ ԻՄ ԶԻ ԸՋՔԵԶ ՕՐՀՆԵՍՑԻ.
ԱՂՈԹԵՐ ԱՐ ՏԵՐ ՈՄԸՆ ՄԱՐԳԱՐԵ.
ՍԱ ԳՈԳՁԻՐ ԿԱՅՍԵՐ ԳՈՐԾՈՎՔ ԻԻՐ ՈՒՍԵՐ
ՄԵՌԻՑ ԱՆՉԵՆ ԻՄ, ԶԻ ԳԱՀՈՅՔ ՔՈ ԿԵՑՅԵ,
ԶԻՆՈՒՐ ԴԻՖԱԶՈՒՆ ՔԱԶԻԿ ՍԱ ՄԱՐՏԵԱՒ,
ՄԻԽՉԵՆ ԶԱՅ ԶԵՐՆԵՆ ԹԵԴԱՆՈԹ ՏԱՐԱՒ.
ՂԵՆԵՐԱՎԼՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՈՒՈՎ, ԹՈՇԱԿԱՌ
ԵԻ ԱՍՊԵՏՈՒԹԵԱՄԲ ՃՈՒ ՊԱՎԿԵՑԱՒ,
ԲԱՅՑ ԵԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀԱՐԿ ՍԱ ԱՍՏՈՒԾՈՅ
ՀԱՐՈՅՑ ՀՈԳԱՎԼՈՎ ԶԱՂՔԱՏԿՅ ՀՈԳԻՈՅ
ԹԷ ԻԻՐ ԱԶԳԱԿՅԱՅ ԵԻ ԹԷ ՕՏԿՐԱՅ
ՊԱՏՐԱՏԵԱՅ ՍԵՂԱՆ ՏԸՐՈՎՔ ԴՐԱՄՈՅ,

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԶԻՒՐ ԴՈՅՍ ԱՐԿ Ի ԳԱՆՉԱՆԱԿ
 Ա.ՍՏՈՒԾՈՅ. Ա.ԹԼ ԵՒ ԵՂԵՒ ՕՐԻՆԱԿ
 ԶՈՆԵՑԻՆ ՆՈՒԷՐՄ ԹԱՂՔԱՏԱՑ ՃԱՐԱԿ.
 ԽՈՍՏԱՑՈՐ ՓՐԿԻՉ ՄԵԶ ԲԱՆԻՒ ՔՈՅԻՆ,
 ԲՈՂՈՐՄԱԾՔ ԳՏՑԵՆ ԱՆԴ ԶՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ,
 ԱՂՔԱՏԱՍԻՐԻ ՏՈՒՐ ՀՈԳԻՈՑ ՍՈՐԻՆ
 ՔՈ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲ ԶՔՈՅԹ ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ.

ԱՄԷՆ:

Մանոք. Գեներալ Պոզոս Մելիքյանցը Ղարաբաղի (Դիզակի) Մելիք Եղանի (Ավանի) սերնդից էր: Մելիք Եղանի կինը՝ Գոհար արիկինը, աեղափոխվել էր Ասարախան, ապա և Ղզար: «Մելիք Եղանի (Ավանի) և նրա եղբոր ժառանգներից առաջ եկան Առւմբաայանները, իշխան Մելիքովները և Հայրապեայանները, ըռոնք մի ժամանակ Աստրախանում, Պետերբուրգում և Մոսկվայում ոռւսաց նշանավոր պաշտոնների մեջ մտան» (տես Ղաֆիի, Խամսայի մելիքովթյունները, էջ 191): Պ. Մելիքյանցը ձեռքը կորցրել էր Բորոդինոյի ճակաամարտում: Նա ապրում էր Մոսկվայում, Հայկական նրանցքի վրա, Մ. Յու. Լերմոնտովի տատիկի հարեանովթյամբ: Երիասարդ բանասաեղծը հաճախ էր լինում նրա մոտ, լուսում մանրամասներ Բորոդինոյի ճակաամարտի մասին: Այսպես ծնվեց Մ. Լերմոնտովի լավագույն գործերից մեկը «Բորոդինոն»:

Պ. Մելիքյանի մասին աես ակադ. Մ. Գ. Ներսիսյանի՝ «1812 թ. Հայրենական պատերազմը և Կովկասի ժողովուրդները» ոռւսերեն աշխատովթյունը (Երևան, 1965): Տես նաև՝ ՀԱՀ, հ. 7, Երևան, 1981, էջ 391, Ա. Պ. Բազինց, Կто знает эти стихи, "Литературная Армения", 1977, №8, с. 109, նույնի Դ. Աբամելեկ, ՊԲՀ, №4, 1978 с. 24.

Լուսանկ. 7

74. Կորող սե. գրանիակից, արեմտյան կողին՝ 8 առղ.
 ՏՈՀՄ/ԱԿԱՆ / ՊԱՏ/ՈՒԱՒՈՐ/ՔԱՂ/Ա.ՔԱ.ՑԻ/ՈՍԿԻ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ/ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՑ. ՄԱՐԻԱՄ,
 ՎԱՐՎԱՐԻ, ԵՂԻՍԱԲԵՐ ԶԱԻԱԿՆԵՐՈՎ ՀԱՆԳԵՐԶ:

75. Կորող սե. գրանիակից, քառակող հորինվածքով: Արեմայան նիսակ շրջանակի մեջ՝ Քրիստոսը խաչը ուսին, որի ստորեւ՝ 10 առղ.
 ՏԵՐ, ԸՆԴ ՀՈՎԱՆԵՍԻ ԹԵՒՈՑ/ՔՈՑ ՀԱՆԳԵԱՑՑ./ԸՆԴ ՎԻՄԱՒՄ ՀԱՆԳՀԻ
 ՄԱՐՄԻՆ/ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ՔԱՂԱ.ՔԱ.ՑԻ/ՈՍԿԻ ԵՒ Ա.ՍՊԵՏԻ/ԻՍՍ.ՀԱԿԱՑ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ/
 ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ./ՈՐ ԾՆԱՒ ԹԱՄԻ ՏՆ 1781 Ի ՅԱՅԹԻՄ Ի ԳԱՆՉԱԱՐ/ ԱՆՌԻԱՆԵԱԼ ՏԵՂԻՈԶ Ի
 ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂՈՒ ԵՒ/ՎԱՂՃԱՆԵՑԱՐ ԱԱՏ Ի ՄՈՍԿՈՎ Ի 1847 ԱՄՐ Ի 26/ ՓԵՏՐՎԱՐԻ Ի
 ՀԱՍԱԿԻ 66 Ա.ՄԱ.Ց:

Լուսանկ. 8

76. Հարավային կողին՝ 25 տող.

ԵՐՐ ՎԱՃԱՌԵՍՈ ՓՐԿԻՉՆ ԱՍԱՅ. ԶԽՆՉԱ ՔՈ ԵՒ ՏՈՒՐ ԱՂՔԱՏԱՅ. ՆՈՅԻՆ ՓՈԽԱՆ ԴՈՒ ՈՒՆԻՑԻՆ. ԱԵԴ ՚ ՅԵՐԿԻՆ ԱԽՈՂԱՌ ԴԱՆՉ. ԹԵ ՔԱՂՑՆՈՒՄ ԵՒ ՏԱՍ ԻՆՉ ՈՒՏԵԼ. ԿԱՄ ԵՎՐԱԿԻՄ ՏԱՍ ԻՆՉ ԸՄՊԵԼ. ՅԱՐԵԱՅՈՒԹԻՒՆ ԻՄ ՔԵԶ ՊԱՏՄԱՅ. ԶԵԿՎՅՔ ՕՐՀՆԱՎԱՔՆ ՈՒԽԻՆ ԼՍԵԼ:
ԱՆՍՈՒՏ ԽՈՍՄԱՆՅԴ ՀԱԿԱՏԱԼՈՎ. ՀԱԿԳՈՒՅԵԱԼՍ ՅՈՒՍՈՎ, ՍԻՐՈՎ. ՄԻՇՏ ԿԵՐԱԿՐԵ, ԱՐԲՈՒՅԱՆԵ. ԶԱՅՐԻՄ ԶՈՐԵՍ ԱՐԴԵԱՄԲՔ ԻՒՐՈՎ:
ՈՉ ԿՈԿ ԶՄԱՐՄԻՆ ՍԱ ԲՈՒԵԱՆ. ԱՅԼԵԻ ԶՀՈԳԻՆ ԼՈՒՍԱՌՈՐԵ, ԹԵ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, ԹԵ ՍՈՒՐԲ ՎԱՐԱ- ՀԱԶԱՐ ՄԱՆԿԱՆ ՈՒՍՈՒՅԱՆԵ:
ՏՈՒՆ ՎԱՍՆ ԻՒՐ Ա.Ս ՈՉ ՇԽՆԵԱ. Ա.ՅԼ ԱՂՔԱ.ՏԱ.Ց ԶԱ.ՑՆ ՊԱՏՐԱ.ԱՏԵԱ.Ց, ԶՆՈՅՆ ՔՐԻՍՈՎ ԶՈՏԱՐՆ ՅԵՂԱՐԱ. ՅԻՒՐԱՇԵՆ ՏՈՒՆ ՍԱ ԺՈՂՈՎԵԱ. Ի ՏԱՅ ՀՕՐ ՔՈ ՓՐԿԻՉ ԲԱՐԻ. ՈՒՐ ՕԹԵՎԱՆՔ ԲԱ.ԶՈՒՄՔ ԿԱՐԻ. ՀԱՆԳԻ ԼՈՒՍՈՎ ԸԵԶՆԵՍԵԱ. ԳԵՐԴԱՎԱՆԴ ԶՈՐԱՑՆ ՀՈԳԻ. ԱՄԷՆ:

77. Արեւայան կողին՝ ոռուսերեն 10 տող.

ГОСПОДИ ДА ПОЧЮ/ПОДЪ СЪНЬЮ КРЫЛЬ ТВОИХЪ/ ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ
ПОКОИТСЯ ПРАХЪ/ ПОЧЕТНАГО ГРАЖДАНИНА И КАВАЛЕРА/ ИСАЯ МОИСЕЕВИЧА
КАСПАРОВА/ РОДИВШАГОСЯ ВЪ 1781 ГОДУ МАЯ З ДНЯ/ВЪ СЕЛЕНИИ КАНЦАСАРЪ,
ЧТО ВЛИЗЪ КАРАБАХА/ СКОНЧАЛСЯ ВЪ МОСКВЪ 1847 ГОДА ФЕВРАЛЯ 26 ДНЯ/НА
66МЪ ГОДУ СВОЕЙ ЖИЗНИ.

Լուսանկ. 10

78. Հյուսիսային կողին բանասաեղծության ոռուսերեն աղասա թարդմանությունը՝ 28 տող.

ПРОДАИ ИМЪЕНЬЕ-РЕКЪ СПАСИТЕЛЬ,-
И ДЕНЬГИ ВЪ РУКИ НИЩИХЪ ДАЙ,
ТЫ СТАЖСЕНЬ ВЪ НЕЕСАХЪ ОВИТЕЛЬ
В НАГРАДУ ТЫ ПОЛУЧИШЬ РАЙ.
Я СТРАНЕНЪ, АЛЧЕНЪ БЫТЬ И ЕОЛЕНЪ,
Я ЕЫТЬ ВЪ ТЕМНИЦЪ СРЕДЬ ОКОВЪ.

МЕНЯ ТЫ НУЖНЫМЪ УДОВОЛИТЬ,
 УСТРОИТЬ МНЪ ПРИОТЪ И КРОВЪ.
 ПРИДИ КО МНЪ, ВЛАГОСЛОВЕННЫЙ,
 ОТЦЕМЪ И МНОЮ ЧЕЛОВЪКЪ,
 ВОИДИ ВЪ ПОКОЙ МОИ ВОЖДЕЛЕННЫЙ
 И ВУДЬ ВЛАЖЕНЪ СО МНОЙ ВО ВЪКЪ.
 ХРИСТЕ! ТВОИМЪ ОВЪТОВАНЬЯМЪ
 УСОПШІЙ МЫСЛЮ, СЕРДЦЕМЪ ВНЯТЬ
 И ТРУДОВЫМЪ СВОИМЪ СТЯЖАНЬЕМЪ
 СИРОТЪ ОНЪ И ВДОВИЦЪ ПИТАЛЪ.
 СЕБЪ ОНЪ КРОВА НЕ УСТРОИТЬ
 ЖЕЛАЛЬ ТЕВЪ ПОДОЕЕНЪ ВЫТЬ,
 НОНИЩИХЪ ВРАТИ УПОКОИЛЬ
 И ЕДНОСТЬ ДАЛЬ ИМЪ ПОЗАБЫТЬ.
 КАКЪ МНОГО ЗНАЧИТЬ В ЛЪТА ДѢТСТВА
 ПОЗНАНЬЕ ИСТИНЫ СТЯЖАТЬ?
 ОТКРЫЛЪ ОНЪ ДѢТЬЯМЪ ПУТЬ И СРЕДСТВА
 УМЫ СЕРДЦА ОВРАЗОВАТЬ!
 ХРИСТЕ, ВЪ ОВИТЕЛЯХЪ ТЫ МНОГИХЪ
 ЕМУ ДАИ МЪСТО И ПОКОИ,
 ОТЦА ПИТАТЕЛЯ УВОГИХЪ
 ВЪ СЕЛЕНИЯХЪ ОТЦА УСТРОЙ!

79. Կորող սև գրանիշից, եկեղեցուց 5 մ հարավ-արևելք: Արևմայան կողին՝ 8 առղ.
 ԲԱԶՄԵՐԱԿԻ ՀՕՐ / ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Ա.Ի.Ա.Դ ՔԱՀԱՆԱՅԻ / ԿԵՕՔԶԱՆՑ /, ՀԱՆԴՈՒՑԵԼՈՅ Ի 10
 Ա.ՊՐԻԼԻ 1875 Ա.ՄԻ/Ի ՀԱ.ՍԱԿԻ 56 Ա.ՄԱ.8/. ԶԱ.ՑԱ. ՅԻՇԱ.ՏԱ.ԿԻ/ՆՈՒԻՐԵՆ/
 ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆՔ:

Հյուսիսային կողին՝
ГОСПОДИ/ПРИМИ ДУХЪ МОИ СЪ МИРОМЪ. ОТЦУ/ ПРОТОИЕРЕЮ
АРТЕМІЮ/КОКЧЕЯНЦ/ (շարունակ. ինչպես հայերենում):

80. Հարավային կողին՝ 7 առղ.

ԳԱԼՈՅ Ա.Ի.ՈՒՐՑ ՃԱ.ՄԱ.ՆԱԿԱ.8
 ԵՂԻՑԻ ՍՍ. ՎԿԱ.8, ԲԱ.ՐԲԱ.Ո-
 ԹԵ ԴՈՒ ԵՂԵՐ ՔՈՑ ՈՐԴԵԿԱ.8
 ՀԱ.ՅՐ, ԲԱ.ՐԵԿԱՄ ՄԻՐՈՂԱՐԱՐ,
 8Ա.ԻՈՑ ՆՈՑԱ. ՄԻՇԱ 8Ա.Ի.Ա.ԿԻ.8
 ԴՈՒ ՔԱՀԱ.ՆԱ.Յ, ՀՈՎՀԻՆ ԲԱ.ՐԻ,
 ԴՈՒ ՄԱ.ՐԴ, ԵՂԲԱ.ՅՐ ՔՈ ԸՆԿԵՐԻ:

81. Տապանաքար կարմրավուն դրանիշից, գլխամասում՝ խաչ, որից ներքեւ՝ 4 առղ.
 ԵՂԻՍԱՊԵՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ/Ա.ԴԱ.ՔԵԼԵԱՆՑ/, ՎԱ.ԽՃԱՆԵԼՈՅ Ի 12 ԴԵԿՏԵՄ. / 1818 Ա.ՄԻ/Ի
 ՀԱ.ՍԱԿԻ 19 Ա.ՄԱ.8:

82. Տապանաքար սև գրանիշից, գագաղածե, վրան պապանդանով խաչ: Հյուսիսային
կողին՝ 4 առղ.

ՏԵՐ ՅԱ.ՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՀԱՆԱ/ՏԵՐ ԴՈՒԿԱՆԵԱՆՑ/, ՎԱ.ԽՃ. Ի 8 ԴԵԿՏԵՄ. / 1901 Ա.ՄԻ/Ի
 ՀԱ.ՍԱԿԻ 75 Ա.ՄԱ.8:

Արևմտյան կողին քանդակված են խաչ, սկիզ և ավետարան, ստորև՝ ժապավենի վրա, 1 տող.

ՊԱՏՈՒԻՐԱՆ ՆՈՐ ՏԱՄ ԶԵԶ ԶԻ ՍԻՐԵՍՁԻՔ ԶՄԻՄԵԱՆՍ:

**83. Կոբող սե մարմարից, քառակող, հարավային կողին՝ խաչ, որից ներքեւ՝ 4 տող.
ՏԵՐ 8ԱԿՈԲ/ԱԻԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ8/, ԾՆԱԻ Ի ԿԱՐԻՆ Ի 16 ԴԵԿ. 1827 ԱՄԻ/, ՎԱԽՃ.Ի
ՄՈՍԿՈՒ Ի 21 ՀՈԿՏԵՄ. 1884:**

**84. Տապանաքար սե գրանիտից, դադաղաճե, հյուսիսային կողին՝ ոռուերեն 6 տող.
ՊՈД ՍԻՄ' ԿԱՄՆԵՄ' ՇՈԿՈՒՏԱ ՏԵԼՈ ԴՕԲՐՈԴԵՏԵԼԻՆՈ/ ՄԱՏԵՐԻ ԱՆՆԻ
ԽՐԻСΤՈՓՈՐՈՎՆԻ/ ԿԻՍՏՈՎՈԻ/ ՌՈԴԻԼԱԾ ՎԵ 1746 ԳՈՒ ՄԱՅ 12 ՎԵ ԿՐԻՄՈ/
ՍԿՈՆՉ. ՎԵ 1832 ԳՈՒ ՅՈՒԼԻ 6^Ո ՉԻՆԱ ՀԱ 86 ԳՈՒ ՕՏԵ ՌՈՋԵՆԻՅԱ.**

85. Ապա՝ 4 տող.

**ԱՌԱՔԻՆԱՍԷՐ ՄԱՅՐ ԳԵՐԴԱՏԱՆԻ,
ՊՃՆԵԱԼ ՍՈՒՐԲ ՎԱՐՈՒԹ ՄԱՔՐՈՒԹ[ԵԱՄԲ] ՍՐՏԻ,
ԱՂՕԹԵԱ ՎԱՍԻ ՄԵՐ ՅԱԹՈՌՈՑՆ ՄԵՐ ՀԱՍՏՁԻ,
ԶԻ ԷՆ ԲԱՐԵԽՆԱՄ ԼՍԵ ՔՈՒՄ ԶԱՅՆԻ:**

**86. Հարավային կողին՝ 7 տող, որից 2-ր՝ ոկթմիկ.
Ի ՆԵՐՔՈՅ ԱՅՍՐ ՎԻՄԻ ԱՄՓՈՓԻ/ ՄԱՐՄԻՆ ԽՐԻՄԵՑԻ Ի ՆԱԽԻՁԵՒԱՆ ԲՆԱԿԵ[Ա]Լ,
ԱՌԱՔԻՆԱԶԱՐԴ ՏԻԿՆՈԶ ՄԱՀՏԵՍԻ ԱՆՆԱՅԻ ԽԱԶԵՐԵՍԵ[Ա]Ն/ ԿԻՍՏԵԱՆ8/, ՈՐ ՀԱՆԳԵԱԻ Ի
ՏԵՐ Ի ՀԱՍԱԿԻ 86 ԱՄԱ8/, Ի 1832 ԱՄԻ ՅՈՒԼԻՄԻ 6-ԻՆ/.**
**ՈՒՍՈ ՄԵԶ ԾՆՈՂ ՔՈ ՊԵՍ ԱՆԶԱՆՁԻՐ,
ՏԱՆԵԼ ԶՔՐԻՍՏՈՍԻ ԶԲԵՐԻՆ ՔԱՂՑՐԱԿԻՐ:**

**Արևմտյան կողին՝
ԸՆԿԱԼ ՏԵՐ ԶՀՈԳԻ ԻՄ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՄԲ:**

**87. Տապանաքար կարմրավուն գրանիտից, ուղղանկյուն, հյուսիսային կողին՝ 5 տող.
Ա.Ա. ԱՄՓՈՓԻ ՄԱՐՄԻՆ/ՄԱՐԳԻՍ ՍԻՄՈՆԵԱՆ ԿՐՈՏԿՈՎՀԻ, / ՈՐ Ի ԾՆՆԴԵՆԸ ԷՐ/36 ԱՄԱ8, ԻՄԿ
ՎԱԽՁԱՆԵՑԱԻ Ի 1826 ԹՎԻ/ԵՒ Ի ՅՈՒՆԻՄԻ 28 Ի ՄՈՍԿՈՎ:
Արևմտյան կողին՝ 1 տող.**

ՄԻՐԵ ՊՐԱԽ ՏՎՕԵՄУ. (Հարունակությունը՝ ինչպես հայերենում):

**88. Կոբող՝ քարակերտ այուն, քառակուսի խարիսխներով: Հարավային կողին՝ 2 տող.
ԸՆԴ ՎԻՄՈՎՍ ՀԱՆԳՁԻ ՄԱՐՄԻՆ ԵՐԻ8ԱԿՆՈԶ ՄԱՆՈՒՇԱԿԱՅ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ/ ԱՄՈՒՄՆՈՅ
ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԱԻԱԳ Ք[Ա]Հ[Ա]Ն[Ա]ՅԻՆ ՄԻՆԱՍՅԱ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ8, ՈՐ ՀԱՆԳԵԱԻ Ի ՏՐ
ՅԱՄԻՆ 1850 Ի 22 ԱՊՐ.:**

**89. Կոբող սե գրանիտից, վրան՝ 2-ական առղ հայերեն և ոռուերեն:
ԳԱԲՐԻԵԼ Ա.ՍԼԱՆԵԱՆ/ԹՈՐՈՍԵԱՆ
‘ГАВРИИЛ АСЛАНОВИЧ/ТАРАСОВ (1847-1911).**

**90. Կոբող. աապանաքարին կանգնեցրած ժայռաբեկորի վրա հրեշտակներ են, մեկի գլու-
խը թեքված է ձախ ձեռքի ափին, մյուսը գլխիկոր է: Արեւելյան կողին՝ 2-ական առղ հայերեն և
ոռուերեն.**

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ / 18 18/VII 82 - 19 31/X 10:

НИКОЛАЙ ЛАЗАРЕВИЧ/ТАРАСОВ:

91. Կոբող սե գրանիտից, արեւելյան կողին՝ 2 տող.

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПОКОИТСЯ ПРАХЪ АННЫ АЛЕКСЪ[Е]ВНЫ САРКИСОВОЙ,
РОД. 18 ОКТ. 1859 Г. СКОНЧ. 1879Г.
ԱԱՏ ՀԱՆԳՅԻ ՄԱՐՄԻՆ ԱՆԱԹԻ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ/ՄԱՐԳՍԵԱՆՑ...

Շարունակությունը՝ ինչպես ոռւսկրենում:

92. Կոքող սև գրանիտից, պատվանդանի արևելյան կողին՝ 5 առղ.
ԽԹՍԵԴ ԱՄՓՈՓՈՒԱԾ Է ՄՈՍԿՎԱ.8Ի / ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂ/ Ա.ՂԵ.ՔՍԱՆԴՐ
ՄԱՐԳՍԵԱՆՑ ՄԱՐՄԻՆԸ, /ՈՐ ԾՆ. 1879 Թ. ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 9-ԻՆ, / ՎԱԽՃ. 1900Թ. ՍԵՊ. 18-ԻՆ:

93. Արևմտյան կողին՝ 4 առղ.

ԽԵՂԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ, ՈՐ Ա.ՆՃԱՄԱՆԱԿ
ԹՍ.Ո.Ա.ՄԵՑ ԳԱ.ՐՈՒՆ ՔՈ ԾԱ.ՂԿԱՊՍԱԿ,
ԳԵՐ ԿԵԱՆՔ ԶՏԵՍԱԾ, ԳԵՐ ՅՈՅՄԵՐՈՎ ՎԱՐ
ԻՆՉ ՍԻՐԵԼ ԷՒՐ ՆՐԱ ՄԵՋ ԳՏԱՐ:

94. Կոքող սև զրանիտից, քառակող, եռասահճան պատվանդանով, վրան մարմարից խաչ.
արևելյան կողին՝ 8 առղ.

ԳԻՐ ՀԱՆԳՍԵԱՆ/ՄԱԳԻՍՏՐՈՍԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ/ ՄՄԵՐԱՅ/ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ/
ՄՄԵՐԵԱՆՑ/, ԾՆԵԼՈՅ Ի 24 ԳԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 1808 ԱՄԻ/ԵԻ/ՎԱԽՃ. յ2 ՕԳՈՍՏ. 1873 ԱՄԻ/Ի
ՀԱՍՎԿԻ 65 ԱՄԱՅ:

Ապա՝ 4 առղ.

ԲԵՐԱՆ Ա.ՐԳԱ.ՐՈՅ ՊԱ.ՏՄԷ ԶԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ,
ԵՒ ԼԵԶՈՒ ՆՈՐԱ ԽՈՍԵՍՅԻ ԶԻՐԱԼՈՒՆ:
ՕՐԵՆՔ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԻՒՐՈՅ ԵՆ Ի ՄՐՏԻ ԻՒՐՈՒՄ
ԵՒ ՄԻ ԳԱՅԹԱԳԳԵՍՅՈՅ ԳՆԱ.ՑԳ ՆՈՐԱ:

ՍԱՂՄ. ԼԶ: 30. 31

95. Հարավային կողին՝ 21 առղ.

ՀԱՆԳԻՐ ԸՆԳ ՎԻՄԱՒՄ ԱԼԵԶԱ.ՐԴ ԳԼՈՒԽ,
ԽՈՐՀՐԳՈՅ ԲԱ.ՐԵԱ.Ց Ա.Գ.ԲԻՒՐ ՅՈՐԳԱԲՈՒԽ,
ՀԱ.ՑԿԵԱՆ ԲԱ.ՐԲԱ.Ո.ՊԵՍ ԸՆՏԻՐ ԳԱՆԶԱ.ՐԱՆ,
ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՀԸՄՈՒՏ ԵՒ ԳԱ.Զ Ա.ԽՈՅԵԱՆ,
ՈՐ Ի ԼԱ.ԶԱ.ՐԵԱՆՑ ՊԵՐՁ ՃԵՄԱՐԱՆԻ
ԱՄՐԻՇ ՀԱ.Ա.Ա.ՏՈՅ ԽՈՍԻՑ ՀԱ.ՑՐԵՆԻ,
ՔԸՍԱՆ ԵՒ ՀԻՆԳ ԱՄ ԿԱ.ՑԵՐ ՎԱ.ՐԺԱՊԵՏ,
ՀՈՐԳԵԱԼ ՔՈՅ ՍԱՆԻՑ ԶՈՒՂԻՆ ԱՐԱՀԵՏ:
ԶՔԵԶ Ի ԽԱՆՉԱՐՈՒՐ ԳԸԳՈՒԵԱՑ ԸԶՄԻՒԻՒՆ
ԵՒ ՈՂ.ԶԱ.ԳՈՒՐԵԱՑ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾԻՆ.
ՔԵՒ ՊԱ.ՆԾԱ.ՑՐ ՔԻՇՆԵՒ, ՊԱՐՄԵՐ ԵՒ ՀՆԶԵՑ
ԵՒ ՈՂ.ԲԱ.ՑՐ ԸԶՔՈ ԲԱ.ԶՄԱ.ՄԵՍ.Ց ՀՐԱ.ԺԵՇՏ,
ԶՔՈ ԳՐԱ.ԱՈՐԱԿԱՆ ԵՐԿՈՑ ՃՈԽ ՀԱ.ՆԴԵՍ
ՑԱ.ՐԳԵԱ.Ց ՎԵՀԱՊԵՏ ՄԵՐ Ա.ՐԻՆ ՆԵՐՄԷՍ,
ԿԸՆՔԵԱ.Ց ԸԶՆՈՍԻՆ Ի ՑԱ.ՆՄԱ.ՀՈՒԹԻՒՆ
ՏԸԻԵԱԼ ԻՄԱՍՏՆՈՅԴ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ ԱՆՈՒՆ.
ԱՐԳ ՄԻՆՉ ՅՈՒԵՒԱՆՍ ԵՐԿՆԻՑ ԽՈՐԱՆԻ
ՀԸՐՁՈՒԻ ՔՈ ՀՈԳԻՆ Ի ԼՈՅՍ Ա.ՐԳԵՆԻ,
ԸՆԿԱԼ ԸԶՄԻՐՈՅ ՊԸՍԱԿՍ Ա.ՆԹԱ.Ո.Ա.Մ
ԶՈՆԵԱԼՍ Ի ՍԱՆԻՑԲՆ ՔՈՅ ՅՈԳՆԵՐԱՄ:

Գ. Ա. Ե. Ա.

96. Արևմայան Կողին՝ ոռուսերեն 32 առդ.

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ НАХОДИТСЯ ТЪЛО/ МАГИСТРА ЕОГОСЛОВІ/ МСЕРА
ГРИГОРЬЕВИЧА/МСЕРІАНЦЪ/, РОДИВ. 24 ДЕКАЕРЯ 1808 Г./И/ СКОНЧАВ. 2 АВГУСТА
1873 Г./НА 65 ГОДУ ЖИЗНИ.

УСТА ПРАВЕДНИКА ИЗРЕКАЮТЬ ПРЕМУДРОСТЬ;
И ЯЗЫК ЕГО ПРОИЗНОСИТЬ ИСТИНУ;
ЗАКОНЪ БОГА ЕГО ВЪ СЕДЦЪ У НЕГО:
СТОПЫ ЕГО НЕ КОЛЕБЛЮТСЯ.

ПСАЛОМ 36, СТ. 30. 31.

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ГРОБОВЫМЪ ВКУС И ПОКОИ СВЯЩЕННЫЙ
МАСТИТАЯ ГЛАВА, НАСТАВНИК НЕЗАВВЕННЫЙ.
ГАИКАНСКОЙ РѢЧИ ТЫ РЕВНИТЕЛЬ ЧЕСТНЫИ ЕЫЛЬ
И ПОМЫСЛОВЪ БЛАГИХЪ РОДНИКЪ ВЪ СЕБЪ ХРАНИЛЪ
ВСЮ ЖИЗНЬ ИДЯ ПРЯМОЙ ДОРОГОЙ НЕ РОЕѢЯ,
ТЫ ЧЕТВЕРТЬ ВЪКА БЫТЬ КРАСОЙ ТОГО ЛИЦЕЯ,
КОТОРЫЙ ЛАЗАРЕВЪ ДОСТОИННЫЙ ОСНОВАЛЬ,
ТАМЪ ЮНЫЯ СЕРДЦА ТЫ ВЪРОИ ПРОСВѢЩАЛЬ
ПУТЬ ПРАВЫИ ИМЪ ОТКРЫВЪ, ТЫ ВЕЛЬ ПО НИМЪ,
ТЕБЯ ВЗЛЕЛЪЛА СЪ ПЕЛЕНЪ РОДНАЯ ИХЪ МИРНО СМИРНА,
ТЕБЯ ПРИВЕТСТВОВАЛЬ ЭЧМІАДЗИНЪ СВЯТОЙ,
ГАНЧЕШТЫ, КИШИНЕВЪ ГОРДЯТСЯ ДНЕ СЪ ТОЕОИ,
ТВОРЕНІЯ ТВОИ ПРЕБУДУТЬ НЕЗАВВЕННЫ!
ИХЪ ОТМЕЧАЛЬ НЕРСЕС ВЛАДЫКА НАШЪ ПОЧТЕННЫЙ,
ЗА НИХЪ ТЫ ЗВАНІЕ МАГИСТРА ПОЛУЧИЛЬ,
ЧРЕЗЪ НИХЪ ТЫ ПУТЬ СЕБЪ К БЕЗСМЕРТІЮ ОТКРЫЛЪ,
И НЫНІ КАКЪ ТВОИ ДУХЪ ВЪ СЕЛЕНЬЯХЪ СВѢТОЗАРНЫХЪ
ВИТАЕТЬ ВЕСЕЛЯСЬ ПРИМИ КАКЪ ДАНЬ СЕРДЕЦЪ,
ОТЪ ЛЮБЯЩИХЪ ТЕБЯ ПИТОМЦЕВЪ ВЛАГОДАРНЫХЪ
НЕУВЯДАЕМЫЙ ВЪ ВЪКАХЪ - ЛЮВВИ ВЪНЕЦЪ.

Մանուկ Ականավոր մանկավարժ, մատենագիր և մշակութային գործիչ Մ. Մսերյանցը ծնվել է Զմյուռնիայում 1808 թ. գեկանմբերի 24-ին (ըսա ապահնագրի), մահացել է Մոսկվայում 1873 թ. հունիսի 2-ին (ըսա ապահնագրի՝ օգոստոսի 2-ին): Սովորել է ծննդավայրի Մերուսյան վարժարանում՝ աշակերակլույ Հ. Վանանդեցուն: 1825 թ. աեղափոխվել է Եջմիածին և սովորել Գեորգյան ճեմարանում (Խ. Արովյանի հետ): Եղել է կաթողիկոսի ասենազպիրը: 1848-ին հրավիրվել է Մոսկվա՝ Լազարյան ճեմարանում կրոնի պաամություն և հայոց լեզու դասավանդելու նպաաակով: 1858-62-ին իր որդի Զ. Մսերյանի հետ Մոսկվայում հրաաարակել է «Ճռաքաղ» և «Համրաւարեր Ռուսիո» թերթերը: Ի թիվս րազմաթիվ սաեղծագործությունների, աշխաաություն է գըել Հազարյան գերգասաանի մասին՝ «Թիշաաակարան կենաց և գլրծոց մեծանուն Պայազաաաց Հազարեան առհմի» (1856 թ.):

2. Վիմագրում հիշաաակված Հնչեշաը Մոլգովայի Կոաովսկ քազաքն է. «արի Ներսեսը» Ներսես Աշաարակեցին է - ոռուսահայոց այն ժամանակվա հոգեոր առաջնորդը:

3. Գ. Ա. Ե. Ա. Հապավումները բանասաեգծությունը հորինող անձանց անուն-աղգանունների սկզբնաաաուերն են (մանրամասն աես ՀԱՀ, հ. 8. Երեան, 1982, էջ 61, Ա. Շահկյանի հոգվածը):